

Jolanta Szablicka-Żak, Szkolnictwo i oświata w pracach Sejmu Ustawodawczego II Rzeczypospolitej, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997, ss. 200

Nakładem warszawskiego Wydawnictwa Sejmowego została wydana praca Jolanty Szablickiej-Żak pt. *Szkolnictwo i oświata w pracach Sejmu Ustawodawczego II Rzeczypospolitej*.

Książka ta znakomicie wypełnia lukę w badaniach historycznych nad dziejami Sejmu Ustawodawczego, który, zajmując szczególną pozycję w życiu II Rzeczypospolitej, rozważając tak ważne wówczas dla kraju kwestie, jak obronność, ustrój polityczny i gospodarczy, problemy natury społecznej, nie zapomniał i znalazł miejsce na debaty szkolne. W pracy Jolanty Szablickiej-Żak przedmiotem badań jest więc działalność ustawodawcza Sejmu w zakresie problematyki szkolnej i oświatowej w latach 1919-1922.

Książka napisana jest na podstawie bogatego materiału źródłowego, tzn. Zespołu Akt dot. Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Zespołu Akt dot. Ministerstwa Skarbu, Zespołu Akt dot. Prezydium Rady Ministrów, Sprawozdań Stenograficznych z Posiedzeń Sejmu Ustawodawczego, Druków Sejmowych Sejmu Ustawodawczego, Dzienników Praw Państwa Polskiego z 1918 roku, Dzienników Ustaw RP za lata 1919-1922.

Struktura pracy obejmuje sześć zasadniczych rozdziałów, w ramach których, w układzie problemowo-chronologicznym, autorka poddaje analizie wiele zagadnień.

Rozdział pierwszy przedstawia problematykę odbudowy niepodległego państwa polskiego. Zagadnienia zawarte tutaj dotyczą granic Polski, gospodarki państwa w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. Prezentowana jest sytuacja szkolnictwa i oświaty na terenach byłych zaborów oraz przedstawione są projekty reform szkolnych, ich twórcy, główne założenia. Autorka zwróciła szczególną uwagę na program Ksawerego Praussa, pragnącego

stworzyć taki system oświatowy, który wszystkim dzieciom zapewniłby wychowanie obywatelskie i narodowe, wykształcenie elementarne oraz umożliwił dalsze kształcenie w szkołach średnich i wyższych. W rozdziale niniejszym zawarte są również, proponowane przez Sejm Nauczycielski 1919 roku, projekty reform dotyczące różnych dziedzin szkolnictwa i oświaty.

W rozdziale drugim przedstawiona została charakterystyka Sejmu Ustawodawczego 1919-1922, tzn. analiza oblicza różnych stronnictw i partii politycznych, które ulegało ciągłym zmianom, charakter form pracy sejmowej i formuł ustawodawczych. Zaprezentowano tutaj również skład Komisji Oświatowej w Sejmie Ustawodawczym. Ze względu na brak diariuszy z posiedzeń komisji sejmowych, które uległy zniszczeniu w czasie II wojny światowej, nie ma bezpośredniej relacji o pracy Komisji Oświatowej.

Autorka w rozdziale tym przedstawia również stopień zainteresowania sprawami oświaty i wychowania, zawarty w *exposes* premierów kolejnych rządów. Jak wynika z lektury, tylko Antoni Ponikowski, jako jedyny premier, przedstawił konkretne plany rozwoju oświaty poparte wymiernymi kwotami przeznaczonymi na ten cel.

Ustawodawstwo w zakresie spraw szkolnych i oświatowych – to problem poddany analizie w trzecim rozdziale pracy. Znajduje się tutaj opis pierwszych aktów prawnych, do których należały dekrety mające moc ustawy, m.in.: Dekret o obowiązku szkolnym z dnia 7 lutego 1919 roku; Dekret o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskim z dnia 7 lutego 1919 roku; Dekret o odpowiedzialności dyscyplinarnej stałych nauczycieli publicznych szkół powszechnych i postępowaniu dyscyplinarnym z dnia 7 lutego 1919 roku.

Zanalizowano również debatę nad ustawą oraz ustawę o tymczasowym ustroju władz szkolnych. Ustawa ta, składająca się z dziesięciu artykułów, określała kierownictwo i nadzór zwierzchni nad poszczególnymi typami szkół, nad wychowaniem publicznym, nad wytyczeniem kierunku i metod oświatowych. W dziedzinie ustawodawstwa szkolnego ustawa o tymczasowym ustroju władz szkolnych była niewątpliwie jedną z najważniejszych ustaw. Stanowiła ona akt prawny, którego celem była stopniowa unifikacja szkolnictwa na całym obszarze Rzeczypospolitej. W dalszej części opisane są debaty sejmowe i same ustawy dotyczące budowy i organizacji szkolnictwa powszechnego, tworzenia sieci szkół na całym obszarze Rzeczypospolitej, które miały powstawać tak, aby wszystkie dzieci w wieku szkolnym mogły korzystać z nauki oraz aby każda szkoła była możliwie najwyższego stopnia organizacyjnego.

Autorka zatrzymała się nad propozycjami poselskimi dotyczącymi szkolnictwa zawodowego. Reaktywowanie wcześniej istniejących i mających tradycje szkół zawodowych, jak również zakładanie nowych szkół, miało stać się podstawą przygotowania zawodowego ludzi do odbudowy i organizacji wszystkich sektorów gospodarki – przemysłu, rzemiosła, handlu, rolnictwa, transportu i komunikacji. Również ustawa o szkołach akademickich jest jednym z zagadnień niniejszego rozdziału. Ustawa ta podkreślała jednolity ustrój wszystkich szkół akademickich, które poddane zostały zwierzchnictwu MWRiOP. Poza tym działalność ustawodawcza Sejmu dotycząca szkolnictwa wyższego została w pracy jedynie zasygnalizowana.

Sprawy materialne nauczycieli były również przedmiotem obrad w Sejmie Ustawodawczym. Na szczególną uwagę zasługuje dokonana przez autorkę analiza debat dotyczących sprawy uposażenia nauczycieli różnych szczebli nauczania oraz próba ustalenia płac osób uczących.

Rozdział czwarty pracy ukazuje stanowisko sejmowych klubów poselskich wobec spraw szkolnictwa i oświaty w postanowieniach konstytucji z 17 marca 1921 roku. Zawarte są tutaj projekty konstytucji, w których proponowane

artykuły dotyczące spraw oświaty i szkolnictwa pokrywają się z programami poszczególnych stronnictw politycznych. Kompromisowy charakter postanowień konstytucji marcowej dotyczących nauki sprawił, że przyjęta została ona z zadowoleniem przez ugrupowania reprezentujące różne opcje polityczne.

Ważnym problemem zawartym w rozdziale piątym, jest sprawa szkolnictwa i oświaty mniejszości narodowych i wyznaniowych w pracach Sejmu Ustawodawczego. Traktat mniejszościowy – tak nazwano postanowienia dotyczące mniejszości narodowych, podjęte w tzw. małym traktacie wersalskim – nałożył na Polskę obowiązek uznania zawartych w nim ustaleń za prawa zasadnicze, co zdecydowało, że w polskim ustawodawstwie, a przede wszystkim w konstytucji marcowej, znalazły się przepisy prawne i rozporządzenia regulujące sprawy dotyczące mniejszości narodowych i wyznaniowych.

Tematem ostatniego, szóstego rozdziału, jest sprawa finansowania szkolnictwa i oświaty w preliminarzach budżetowych w świetle debat sejmowych. Autorka analizuje tutaj kolejne preliminarze budżetowe za okres od 1 lipca 1919 roku do 30 marca 1920 r., za rok 1921 i za rok 1922 oraz uwzględnianie w nich wydatków na oświatę.

W zakończeniu swej pracy J. Szablicka-Żak dokonuje syntetycznego ujęcia działalności Sejmu Ustawodawczego, formułując własne wnioski. Wymienia tutaj główne elementy dorobku SU, podkreśla jego wagę i znaczenie.

Omawiana praca jest cenną publikacją prezentującą obraz Sejmu Ustawodawczego, który zajmował szczególną pozycję w polskim życiu politycznym w pierwszych latach niepodległości II Rzeczypospolitej. Pozycja ta tym bardziej zasługuje na uwagę, iż w bogatej literaturze dotyczącej parlamentaryzmu II RP, nie ma dotąd opracowania, które w sposób całościowy omawiałoby problematykę szkolną i oświatową w Sejmie Ustawodawczym.

Książka Jolanty Szablickiej-Żak, przybliżając obraz Sejmu Ustawodawczego i wyjaśniając wiele problemów początków okresu niepodległości, stanowi cenny wkład w rozwój badań historycznych.

Justyna Gulczyńska